

Komentarz do bibliografii przekładów literatury czeskiej w Polsce i literatury polskiej w Czechach w 2015 roku

A commentary on the bibliography of translations of Czech literature in Poland and Polish literature in the Czech Republic in 2015

Izabela Mroczek

Uniwersytet Śląski, Instytut Filologii Słowiańskiej, iza.mroczek@us.edu.pl

Data zgłoszenia: 6.05.2016 r. — Data recenzji i akceptacji: 16.05.2016 r.

Abstract: Annotation to bibliography of literary translations of Czech literature in Poland and Polish literature in Czech Republic in 2015 is a summation of events on Polish and Czech publishing market, connected with publishing of literary translations of Czech literature in Poland and Polish literature in Czech Republic in 2015. In the framework of annotation were presented the most important literary translations in this language pair, pointed leading publishers and active translators. Evaluative review is linked to compact outline of developing of Polish and Czech publishers, that handle with presentation of Polish literature in Czech Republic and Czech literature in Poland.

Key words: translations of Czech literature in Poland, translations of Polish literature in the Czech Republic, translators of Czech literature in Poland, translators of Polish literature in the Czech Republic.

Bibliografia przekładów literatury czeskiej w Polsce i literatury polskiej w Czechach w 2015 roku jest kontynuacją poprzednich opracowań, ujmujących w regularnych prezentacjach obecność polskiej literatury w krajach zachodniej i południowej Słowiańszczyzny oraz literatur tychże narodów w Polsce. Komentarz tutaj bibliografia została przygotowana w katowickim ośrodku, jej sporządzenia podjął się doktorant w Zakładzie Teorii Literatury i Translacji — mgr Jakob Altmann.

Z wykonanego przez Jakoba Altmanna zestawienia wynika kilka ciekawych faktów. Należy przede wszystkim zauważyć, że rok 2015 potwierdził utrzymanie trendów z lat poprzednich — zarówno w zakresie danych statystycznych, jak i umocnienia się ośrodków promujących literaturę czeską w Polsce i literaturę polską w Czechach. Satysfakcjonujące jest przede wszystkim zniesienie wyraźnej dysproporcji w prezentacji obu literatur po dwóch stronach tej samej granicy, która charakteryzowała poprzednie dekady. Warto bowiem przypomnieć, że o ile literatura czeska, ciesząca się (podobnie jak czeski film) niesłabnącym zainteresowaniem Polaków — także niebohemiów — regularnie reprezentowana była liczbą co najmniej kilkunastu książek przekładowych i kilkudziesięciu prezentacji czasopiśmienniczych (również w czołowych polskich czasopismach literackich, publikujących przekłady literatur obcych, m.in. w „Literaturze na Świecie” i „Twórczości”) w skali roku, o tyle zainteresowanie literaturą polską w Czechach wykazywało znacznie gorsze statystyki — można mówić raczej o kilku, nie kilkunastu, książkach przekładowych rokrocznie i kilkunastu, nie kilkudziesięciu, prezentacjach czasopiśmienniczych (począwszy od roku 1989, który objęła sporządzana pełna bibliografia przygotowywana na śląskiej slawistyce), z wpływem czasu zamieszczanych częściej w czasopismach internetowych i na literackich portalach internetowych niż w czasopismach literackich ogólnokrajowych.

Ze sporządzonej bibliografii za rok 2015 wynika, że wykonano 17 tłumaczeń książkowych literatury czeskiej na język polski i 21 tłumaczeń książkowych literatury polskiej na język czeski. Jeżeli chodzi o tłumaczenia publikowane w czasopismach — zaprezentowano utwory 4 autorów czeskich w tłumaczeniu na język polski oraz utwory 5 autorów polskich w tłumaczeniu na język czeski. Jeżeli weźmiemy pod uwagę, że literatura czeska nigdy nie miała w Polsce statusu literatury najliczniej wydawanej (a jest nią już od wielu lat literatura anglojęzyczna, literatura czeska plasuje się na odległych miejscach), przywołana statystyka powinna raczej cieszyć, niż niepokoić.

Podobnie jak w poprzednich latach, możemy mówić o aktywności kilku wydawnictw, zajmujących się popularyzowaniem literatury polskiej w Czechach i literatury czeskiej w Polsce. Po polskiej stronie granicy należy wskazać trzy wrocławskie wydawnictwa: Książkowe Klimaty, Wydawnictwo Afera, Oficynę Wydawniczą ATUT oraz niedawno założone (2014) Wydawnictwo Stara Szkoła. Pierwsza z wymienionych oficyn, działająca dotąd najprężniej i wydająca oprócz tłumaczeń literatury czeskiej także tłumaczenia literatury słowackiej, greckiej, rumuńskiej, bułgarskiej, węgierskiej czy tureckiej, skoncentrowała swoją uwagę na prezentacji literatury współczesnej. W 2015 roku nakładem Książkowych Klimatów ukazały się tłumaczenia książek czeskich utytułowanych autorów: Jiřego Hajčeka, Jana Nováka czy Miloša Urbana. Przypomnijmy jedynie, że w poprzednich latach właśnie to wydawnictwo prezentowało polskiemu czytelnikowi twórczość Jaroslava Rudiša — jednego z najciekawszych współczesnych czeskich prozaików, czy Jana Balabána — niezwykłego już ostrawskiego autora, którego

twórczość została doceniona dopiero po śmierci pisarza w 2010 roku licznymi nagrodami czytelnictwymi (m.in. Książka Roku za prozę *Zepfej se táty*, wydana przez Książkowe Klimaty w polskim tłumaczeniu w 2013 roku, czy Książka Dekady za powieść *Možná, že odcházíme*, prezentowaną polskiemu czytelnikowi przez Wydawnictwo Afera w 2011 roku). Z wydawnictwem współpracują tłumaczki literatury czeskiej: Dorota Dobrew i Katarzyna Kępka-Falska. W tym roku do zespołu dołączył również niezwykle ceniony tłumacz i badacz literatury czeskiej — Leszek Engelking, publikując w 2016 roku w Książkowych Klimatach tłumaczenie jednej z najambitniejszych powieści czeskich ostatnich lat — *Podrůž na południe (Cesta na jih)* autorstwa Michala Ajvaza. Leszek Engelking współpracował również przy tłumaczeniu innej książki, którą wydało w 2015 roku to wydawnictwo: wraz z Andrzejem Czciborem-Piotrowskim opublikował tłumaczenie *Rozmůw z T.G. Masarykiem* autorstwa Karla Čapka. Przypomnijmy, że polski przekład tej niezwykle ciekawej prozy biograficznej wykonał również, zaledwie rok wcześniej, Piotr Godlewski (Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego). Jest to nie lada gratka dla badaczy przekładu, mogących obserwować powstawanie współczesnej serii przekładowej. Wspomniana książka, pisana przez Karla Čapka na przełomie lat 20. i 30. XX wieku, zdecydowanie odbiega od deklarowanych przez Książkowe Klimaty kryteriów doboru prezentowanej literatury (przypomnijmy, że w centrum uwagi wydawnictwa znajdują się utwory współczesne). Podobnym zaskoczeniem jest publikacja przez tę oficynę zbioru opowiadań autora starszego pokolenia Zdeňka Svěráka pt. *Podwůjne widzenie* — na rodzimym rynku czytelnictwymi zaliczanego do literatury mniej ambitnej, choć odnoszącego sukces czytelnictwymi.

Drugie z wymienionych wydawnictw — Wydawnictwo Afera, założone i prowadzone przez bohemistkę Julię Růzewicz, prezentowało dotychczas polskiemu czytelnikowi czeską literaturę współczesną: literaturę popularną (książki Petra Šabacha czy cykl o Niedoparkach Pavla Šruta i Galiny Miklínovej) i nagradzane książki młodych czeskich pisarek (Petry Hůlovej, Kateřiny Tučkovej czy Petry Soukupovej). W 2015 roku oficyna tę dwubiegunowość kontynuowała, wydając książki z różnych kręgów literatury: z jednej strony były to kolejne tłumaczenia utworów Petra Šabacha (i kolejne wydania wcześniej już przez to wydawnictwo publikowanych jego książek) czy prezentacja najnowszego tomu z cyklu o „Godzinach w...”, współautorstwa Miroslava Sehnala i Břetislava Uhlřa (*Godzina w niebie*). Z drugiej strony wydawnictwo opublikowało kolejną książkę Jana Balabána (*Ktůrědy szedł anioł*) i Petry Soukupovej (książkę adresowaną do młodszych czytelników pt. *Bercik i niuniuch*, którą autorka wzbudziła na swoim rodzimym rynku czytelnictwymi olbrzymie zaskoczenie).

Oficyna Wydawnicza ATUT, po większej aktywności w poprzednich latach, kiedy to polskiemu czytelnikowi zaprezentowała utwory z wysokiej półki czytelnictwymi (autorstwa m.in. Oty Filipa, Jiřiego Kolřa, Vratislava Effenbergera, Radki Denemarkovej, Pavla Brycza, Violi Fischerovej, Sylvy Fischerovej, Přemysla Ruta

czy Jiříego Kratochvila: warto przypomnieć, że właśnie w tym wydawnictwie pojawiły się tak rzadko goszczące u polskich wydawców antologie: czeskiej poezji współczesnej — tu *Gdyby wiersze miały drzwi*, oraz współczesnego dramatu czeskiego — tu *Opowieści o zwyczajnym szaleństwie*), w 2015 roku zaproponowała tylko jedną książkę w swojej serii Literatura Czeska — prozę Vladimíra Binara pt. *Pianka od Chińczyka* w tłumaczeniu współpracującej z oficyną tłumaczki — Olgi Czernikow.

W 2014 roku pojawiło się na rynku kolejne małe polskie wydawnictwo — Stara Szkoła — założone w Wołowie przez absolwenta bohemistyki — Mirosława Śmigielskiego. Deklaruje on jako swój priorytet propagowanie czeskich pisarzy. Dotychczas wydawnictwo zaprezentowało sześć książek w tłumaczeniu Mirosława Śmigielskiego, których wyboru dokonano na podstawie klucza sukcesu danej pozycji na czeskim rynku wydawniczym. Znajdziemy wśród nich z jednej strony dwuczęściowy popularny cykl Evžena Bočka o arystokratce (*Ostatnia arystokratka* i *Arystokratka w Europie*), nominowaną do wielu nagród literackich powieść brneńskiego pisarza i wydawcy Martina Reinera *Lucynka, Macoszka i ja* oraz nieco starszą książkę bestsellerowego pisarza Michala Viewegha pt. *Ekozona* (nieprzypadkowo wszyscy wymienieni autorzy powiązani są z brneńskim wydawnictwem Martina Reinera — Druhé město). Z drugiej zaś — dwie książki nieco już zapomniane w samych Czechach: kultowa *Siekiera* Ludvíka Vaculíka (oryginał wydany w 1966 roku) i sygnalizowana w planie wydawniczym na 2016 rok *Jedenastka Kłapzoba* Eduarda Bassa (oryginał wydany w 1922 roku).

Na uwagę zasługują jeszcze dwa tłumaczenia, które ukazały się w 2015 roku: humorystyczne opowiadania Jiříego Roberta Picka w przekładzie Zofii Tarajło-Lipowskiej (oryginał wydany w 1969 roku, tłumaczenie — w 2015 roku, mikro-wydawnictwo Lech i Czech) oraz kronikarski *Dyskretny urok Śląska* Evy Tvrdej w tłumaczeniu Karoliny Pospizil (wydany w opolskim wydawnictwie Silesia Progress, prezentującym twórczość literacką i naukową związaną ze Śląskiem).

W porównaniu z prezentacją tłumaczeń książkowych, znacznie skromniej wypada zestawienie przekładów publikowanych w czasopismach. Również w tym zakresie możemy mówić o utrzymującym się trendzie: literatury małych narodów coraz rzadziej pojawiają się na łamach renomowanych czasopism literackich (poświęcane są im od czasu do czasu numery tematyczne), a ich propagowanie zostaje przesunięte na strony nieregularnie wydawanych lub aktualizowanych czasopism oraz portali internetowych lub prywatnych blogów internetowych. W 2015 roku literatura czeska (przede wszystkim poezja) w polskich przekładach została zaprezentowana w trzech czasopismach: „Inter”, „Topos” i „Twórczość”. W czasopiśmie „Inter” opublikowano wiersze Petra Štengla i Ondřeja Zajaca w tłumaczeniu Anny Zajacovej. Pierwszy z wymienionych autorów związany jest z czeskimi czasopismami literackimi: „Psí vino” i „Dobrá adresa”, prezentującymi dość regularnie także polską poezję. Jest również założycielem wydawnictwa literackiego pod swoim nazwiskiem (Nakladatelství Petr Štengl), które wydało

w 2015 roku m.in. tłumaczenie zbioru poezji Piotra Macierzyńskiego *Antologia wierszy ss-mańskich*. Drugi z wymienionych autorów, Ondřej Zajac, współpracujący z Petrem Štenglem i publikujący swoją twórczość poetycką w jego wydawnictwie, jest tłumaczem poezji m.in. Piotra Macierzyńskiego (publikowanej głównie w czasopiśmie „Psí víno”, „Dobrá adresa”, „A2” czy na portalu Iliteratura.cz). W czasopiśmie „Inter” zostały zaprezentowane utwory z jego ostatniego tomiku *Pohádky o zvířátkách a o prasátkách zvláště* (czeskie wydanie w 2014 roku).

W czasopiśmie „Topos” opublikowano wiersze Miloša Doležala w tłumaczeniu Andrzeja Babuchowskiego. Warto przypomnieć, że Doležal jest jednym z najważniejszych współczesnych czeskich poetów, nagradzany wielokrotnie czeskimi nagrodami literackimi (m.in. Książka Roku Lidových novin czy Najpiękniejsza Czeska Książka). W Polsce jest kojarzony raczej z prozą, po tym jak przekład jego książki *Obec (Gmina*, w tłumaczeniu Jerzego Kędzierskiego), wydanej przez wydawnictwo Czarne w 2004 roku, osiągnął olbrzymi sukces wydawniczy.

Ostatnim z prezentowanych czeskich autorów jest Ladislav Čumba, związany z kulturalno-literackim stowarzyszeniem Skutečnost, wydającym m.in. czasopismo „Vernisáž”. W 2014 roku autor opublikował książkę poświęconą życiu Ludwika Wittgensteina pt. *Wittgensteinova kniha faktu*, której fragment w tłumaczeniu Franciszka Nastulczyka zamieściło czasopismo „Twórczość”. Warto podkreślić, że książka Čumby wywołała wiele pozytywnych reakcji ze strony czeskiej krytyki literackiej. Jest także dowodem na zmieniające się warunki rynku wydawniczego — autor opublikował tę książkę własnym nakładem i zamieścił ją w wolnym dostępie w Internecie.

W 2015 roku polska literatura w Czechach reprezentowana była przede wszystkim przez przekłady twórczości autorów w Polsce uznanych i nagradzanych. Znaleźli się wśród nich Joanna Bator, Roman Brandstaetter, Jacek Dehnel, Mikołaj Łoziński, Zygmunt Miłoszewski, Andrzej Pilipiuk, Andrzej Sapkowski czy Ewa Solarz. Co ciekawe, w 2015 roku pojawił się również czeski przekład cyklu dla dzieci o Tappim Marcina Mortki (łącznie trzy książki w świetnym tłumaczeniu Barbory Gregorovej i pięknym wydaniu największego czeskiego wydawnictwa — Host), co jest zdecydowanie zaskoczeniem, ponieważ właśnie ten krąg literatury wydaje się najbardziej odporny na akceptację literatury obcej, zwłaszcza nieanglojęzycznej. Należy również podkreślić, co stało się już wyraźnym trendem, że oprócz beletrystyki pojawiły się na czeskim rynku również przekłady polskiej eseistyki (*Wyznania poobijanego jeźdźca. Zajeżdźmy kobyłę historii* Karola Modzelewskiego), reportażu (*Iraq. Piekło w raj* Pawła Smoleńskiego oraz *Bukareszt. Kurz i krew* Małgorzaty Rejmer) oraz krytyki politycznej (*Przekleństwo imperium. Źródła rosyjskiego zachowania* Pawła Rojka).

W czeskich tłumaczeniach literatury polskiej nie zabrakło również poezji. Reprezentują ją antologia twórczości Adama Zagajewskiego w przekładzie Michała Alexy (wydawnictwo Protimluy) oraz zbiór Tadeusza Dąbrowskiego *Czarne kwadrat*, który przetłumaczył Jiří Červenka (brneńskie wydawnictwo Větrné

mlýny). Jiří Červenka przetłumaczył także wybór poezji Wojciecha Bonowicza pt. *Wiersze ludowe*, który został wydany w 2015 roku przez praskie wydawnictwo Triáda. Czwartym poetą polskim zaprezentowanym w tłumaczeniu na język czeski jest wspomniany już Piotr Macierzyński, którego tomik *Antologia wierszy ss-mańskich*, przełożony przez Ondřeja Zajaca, został wydany w niewielkim wydawnictwie Petra Štengla. Przypomnijmy, że i tłumacz, i wydawca zostali zaprezentowani polskiemu czytelnikowi w przekładach wykonanych przez Annę Zajacową, a drukowanych na łamach czasopisma „Inter”.

Literatura polska w Czechach wydawana była w 2015 roku przez kilka oficyn, które zajmują się publikacją czeskich przekładów literatury polskiej od wielu lat. Są wśród nich zarówno wydawnictwa wiodące (np. brneński Host czy praskie: Paseka i Dokořán), jak i mniejsze, skoncentrowane bądź na literaturze popularnej (Tympanum, Laser-Books), bądź na literaturze ambitnej, wysokoartystycznej (Větrné mlýny, Triáda, Havran). Również tłumacze, którzy w 2015 roku podjęli się przekładu literatury polskiej na język czeski, zajmują się tą działalnością od wielu lat, są tłumaczami uznanymi i rozpoznawalnymi. Znajdziemy wśród nich Barborę Gregorovą, Ivetę Mikeškovą, Lucię Zakopalovą, Lenkę Daňhelovą, Josefa Mlejnika, Michalę Benešová i Jiříego Červenkę. Dzięki ich staraniom i wieloletniemu doświadczeniu czeskie przekłady literatury polskiej charakteryzują się bardzo wysokim poziomem i dużą starannością.

Podobnie jak w przypadku literatury czeskiej prezentowanej w polskich czasopismach, także obecność polskiej twórczości w czeskich czasopismach zaznaczona jest tekstami zaledwie kilku autorów. Co ciekawe, nie należą one do beletrystyki, lecz eseistyki i publicystyki politycznej, a zaprezentowane zostały na łamach dwóch czasopism: „Listy” i „Plav”. W pierwszym z tych pism zamieszczono wypowiedzi polskich socjologów i kulturoznawców, odnoszące się do współczesnych wydarzeń polityczno-społeczno-kulturalnych (Jacka Kubiaka, Zbigniewa Rokity, Pawła Smoleńskiego i Kacpra Szuleckiego) w tłumaczeniu redaktora „Listów” — Patrika Eichlera. Natomiast w miesięczniku literackim „Plav”, w numerze poświęconym fascynacji globalnością w czeskim, ukraińskim, polskim i słowackim kontekście, znalazł się przekład (wykonany przez Michalę Benešová) eseju polskiego dziennikarza — Ziemowita Szczerka — opowiadającego o dwóch Cieszynach: polskim i czeskim oraz napięciach między nimi.

Przy okazji prezentacji przekładów polskich w Czechach i czeskich w Polsce nie można nie wspomnieć o jednym ciekawym wydarzeniu. W 2015 roku został zakończony polsko-czeski projekt wrocławskiej Fundacji Kukatko, w ramach którego powstała m.in. książka *Polska: z czym to się je? / Jak chutná Polsko?*. Projekt uzyskał finansowanie w ramach konkursu „Forum Polsko-Czeskie na rzecz zbliżania społeczeństw, pogłębionej współpracy i dobrego sąsiedztwa 2015”, a jego celem było przybliżenie Czechom polskiej kultury kulinarnej za pomocą krótkich opowiadań przygotowanych przez znane osobowości czeskiej literatury i kultury. O swoich doświadczeniach z polską kuchnią napisali do

książki m.in. dramatopisarz i reżyser filmowy Petr Zelenka, pisarze (Martin Reiner, Radka Denemarková, Jan Němec, Kateřina Tučková, Jaroslav Rudiš, Karol Sidon, Magdaléna Platzová), poeci (Igor Malijeovsky, Petr Hruška, Marek Šindelka) i tłumacze (Lucie Zakopalová, Ivan Binar, Petr Janyška). Opowiadania zostały przetłumaczone na język polski (m.in. przez Annę Wanik, Tomasza Grabińskiego, Franciszka Nastulczyka, Katarzynę Dudzic-Grabińską i Karolinę Błażejczak) i stanowią niezwykle ciekawy pomysł przełamywania stereotypów i niechęci Czechów do polskiej kultury. Pomysłodawczyniom — Annie Wanik i Lucii Zakopalovej — udało się namówić czeskich autorów i tłumaczy nie tylko do opisanie ich wspomnień z Polski, lecz także do wspólnego gotowania polskich potraw, co uwieczniły w serii krótkich filmików zamieszczonych na kanale Fundacji Kukatko na Youtube.com.

Na zakończenie pozwolę sobie jeszcze na dwie uwagi. Po pierwsze, tłumacze literatury polskiej w Czechach i literatury czeskiej w Polsce starają się zaprezentować czytelnikom w swoim kraju nowości wydawnicze, reagując na publikacje z minimalnym spóźnieniem (wynikającym *de facto* z procesu przekładu). Świadczy to o profesjonalizacji środowiska tłumaczy literackich oraz ich dobrej obserwacji i orientacji w bieżących wydarzeniach kulturalnych i literackich. Kwestię, czy wykonane przez nich tłumaczenia mają wysokie walory przekładowe, należy pozostawić do rozstrzygnięcia krytykom przekładu. Po drugie, w kontakcie literatury polskiej i literatury czeskiej dochodzi do wzajemnej prezentacji myśli społecznej i politycznej. Przekłady nie dotyczą już wyłącznie (lub w przeważającej części) beletrystyki, lecz poddawane są im także eseistyka, komentarz i krytyka polityczna oraz reportaż. W 2015 roku tendencja ta zauważalna była przede wszystkim w tłumaczeniach na język czeski, ale przypomnijmy, że to właśnie Czesi skarżyli się w ubiegłych latach na nieobecność polskiej eseistyki i reportaży w tłumaczeniach na ich język. Wydaje się, że i tłumacze, i wydawnictwa wyciągnęli wnioski. Rok 2015 przyniósł — chyba po raz pierwszy od 1989 roku — wyrównaną (jeśli chodzi o liczbę wydanych tłumaczeń) prezentację literatury i publicystyki w przekładach po obu stronach granicy. Należy mieć nadzieję, że trend ten będzie się utrzymywał także w kolejnych latach.

Izabela Mroczek

Komentáře k bibliografie překladů české literatury v Polsku a polské literatury v České republice v 2015 roce

Resumé

Komentáře do bibliografie překladů české literatury v Polsku a polské literatury v České republice v 2015 roce je rekapitulaci událostí na polském a českém vydavatelském trhu, spo-

jených s publikací překladů české literatury v Polsku a polské literatury v České republice v roce 2015. V této souvislosti se prezentovaly nejdůležitější překladové publikace v tomto jazykovém páru, uvedla se významná nakladatelství a aktivní překladatele. Kritický přehled je doprovázen stručným nastíněním vývoje polských a českých nakladatelů, zabývajících se prezentací polské literatury v České republice a české literatury v Polsku.

Klíčová slova: překlady české literatury v Polsku, překlady polské literatury v České republice, překladatelé české literatury v Polsku, překladatelé polské literatury v České republice.

Izabela Mroczek

A commentary on the bibliography of translations of Czech literature in Poland and Polish literature in the Czech Republic in 2015

Summary

Annotations to the bibliography of literary translations of Czech literature in Poland and Polish literature in the Czech Republic in 2015 is a summation of events in both the Polish and Czech publishing markets, connected with the publishing of literary translations of Czech literature in Poland and Polish literature in the Czech Republic in 2015. Within the framework of annotation, the most important literary translations in this language pair were presented, pointing to the leading publishers and active translators. An evaluative review is linked to a compact outline of the development of Polish and Czech publishers that handle Polish literature in the Czech Republic and Czech literature in Poland.

Key words: translations of Czech literature in Poland, translations of Polish literature in the Czech Republic, translators of Czech literature in Poland, translators of Polish literature in the Czech Republic.